

*Салимонов Ілля Ігорович,
студентка 2 курсу, група 201 ННІ
№1, Національна академія
внутрішніх справ
Науковий керівник:
Чижов Денис Анатолійович,
доцент кафедри конституційного
права та прав людини Національна
академія внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ПРАВО ЛЮДИНИ ВІЛЬНО КОРИСТУВАТИСЯ РІДНОЮ МОВОЮ У СУСПІЛЬНОМУ ТА ПРИВАТНОМУ ЖИТТІ

Право людини на вільне користування будь-якою мовою у суспільному та приватному житті є однією з фундаментальних складових гідності та основних прав людини. Це право визнає не лише важливість комунікації як елементу соціального взаєморозуміння, але й відображає унікальність та різноманіття культур, що становлять невід'ємну частину світового спадку.

Вільність обирання мови, якою користується людина, у суспільних і приватних сферах, покликана сприяти розвитку особистості, збагаченню культурного досвіду та зміцненню соціального взаєморозуміння. Це право, як основоположний принцип, визнається міжнародними документами та правовими актами, що закріплюють права людини, а також підтримується та захищається на різних рівнях національного та міжнародного законодавства.

Забезпечення можливості вільного вибору мови сприяє створенню відкритого та толерантного суспільства, де кожен індивід може виражати свою ідентичність та переконання. Це право, нероздільне від загального принципу рівності та недискримінації, визнає важливість культурної різноманітності як джерела збагачення для глобальної спільноти. Вільність користування мовою не тільки виражається у тексті закону, але й має бути втілена у реальному житті через активну підтримку та захист з боку влади та громадянського суспільства. Виконання цього права сприяє розбудові гуманістичного суспільства, де різноманіття мов вважається джерелом сил та можливостей для кожного члена спільноти.

Розгляд Загальної декларації прав людини та інших міжнародних інструментів є ключовим для розуміння та визнання суті права на свободу мови. У Загальній декларації прав людини, стаття 19 проголошує: "Кожен має право на свободу думки, совісті та вираження своїх думок словом або письмом." Це визначення визначає не лише свободу висловлення, але й право вибору мови для цього висловлення. [1, с.760]

Визнання права на свободу мови є невід'ємною частиною захисту загальних прав людини. Свобода висловлення дозволяє людині виражати свої переконання, висловлювати думки та участь у громадському діалозі. Це не лише сприяє розвитку особистості, але і формує структуру відкритого,

демократичного суспільства. Захист цього права має перспективне значення для підтримки прав і свобод кожної людини, сприяючи взаєморозумінню, толерантності та культурній різноманітності. Таким чином, визнання та дотримання права на свободу мови є стратегічним компонентом будь-якого сучасного суспільства, яке прагне забезпечити повноцінний захист прав людини.

Історія розвитку права на свободу мови є складною та включає в себе численні ключові події та моменти, які формували цей принцип в різних культурах та епохах. Ось кілька важливих етапів в історії розвитку цього права:

1. Культурні спільноти в історії: Впродовж історії людство формувало культурні спільноти з унікальними мовами, традиціями та обрядами. Свобода вибору мови завжди була важливим елементом збереження культурної ідентичності та спадщини.

2. Розквіт торгівлі та культурного обміну: Епохи розквіту торгівлі та культурного обміну, такі як Шовковий шлях чи обмін між країнами Європи в середньовіччі, демонстрували необхідність волі обирати спосіб спілкування для полегшення взаєморозуміння.

3. Мовна політика імперій: У різних імперіях, де існували різні етнічні групи, можливість вільного вибору мови часто розглядалася як спосіб збереження соціокультурної гетерогенності. Однак імперська мовна політика може також впливати на це право.

4. Народні рухи за права мови: У різних країнах виникали народні рухи за визнання права користуватися рідною мовою. Це включало боротьбу за офіційне визнання мов, організацію шкіл та установ, де викладання велося на рідних мовах.

5. Міжнародні угоди: У другій половині 20 століття існуючі міжнародні угоди і конвенції, зокрема такі, як Конвенція про права людини та інші документи ООН, визнавали право людини на вільний вибір мови у суспільному та приватному житті.

Ці історичні етапи відображають поступовий розвиток усвідомлення важливості права людини вибирати мову для спілкування та ведення свого життя, враховуючи культурні та соціальні аспекти цього питання.

Спілкування на рідній мові відіграє важливу роль у збереженні та розвитку культур, а також формує самоідентифікацію та національну свідомість. Мова є не лише засобом комунікації, але й носієм культурних цінностей. Спілкування на рідній мові дозволяє передавати традиції, звичаї, легенди та інші аспекти культури з покоління в покоління. Це сприяє збереженню унікальності та багатству культурної спадщини. Розвиток мовної культури. Спілкування на рідній мові сприяє розвитку мовної культури, включаючи літературні традиції, власні виразові засоби та мовні ігри. Це важливо для того, щоб мова відображала не лише повсякденні реалії, але й висловлювала таутологію культурного сприйняття світу.

Мова є ключовим елементом самоідентифікації. Спілкування на рідній мові допомагає людям розуміти своє місце в світі, відчувати зв'язок з минулим

та приймати свою історію. Це сприяє формуванню стійкої ідентичності та розумінню власного культурного контексту. Якщо спілкування на рідній мові відбувається в колективі, вона сприяє формуванню спільної ідентичності та відчуттю належності до конкретної нації. Мова є символом єднання та спільності. Кожна мова вносить свій унікальний внесок у глобальну культурну мозаїку, і збереження цієї різноманітності важливо для культурного багатства країни.

В Україні існують різні юридичні акти та положення, які визначають та підтримують право спілкування на рідній мові. Нижче розглянуті конкретні аспекти національного законодавства України, а також порівняно з міжнародними нормами:

Конституція України: Стаття 10. Конституція України гарантує свободу мови. Кожен має право вибирати мову спілкування та вираження своїх думок [3];

Закон України "Про національні меншини (спільноти) України": Закон України, прийнятий з метою визначення особливостей суспільних відносин щодо забезпечення реалізації прав і свобод особами, які належать до національних меншин (спільнот) України [2, ст.5];

Закон України "Про освіту": визначає, що державна мова у сфері освіти є українська. Однак він також передбачає можливість вивчення інших мов як предметів чи мов спілкування в навчальних закладах [4, ст.7].

За міжнародних законодавством у відповідності до міжнародних нормативно-правових актів:

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Європейська конвенція): Ця конвенція гарантує право на свободу вибору мови (Стаття 10). Україна як член Ради Європи повинна враховувати ці міжнародні стандарти у своєму законодавстві;

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: Стаття 27 гарантує право етнічним, релігійним або мовним меншинам користуватися своєю мовою разом з можливістю вивчення та використання державної мови [5, с.812];

Рамкова конвенція про захист національних меншин (Рада Європи): У статті 10 цієї конвенції зазначено право на захист мовних ідентифікацій меншин та їх право на спілкування на власній мові [6, с.623].

Взаємодія національного законодавства України та міжнародних норм покликає забезпечити захист права громадян на свободу мови та вільний вибір мови спілкування, з урахуванням інтересів національних меншин та зобов'язань перед міжнародним співтовариством.

Право на спілкування російськомовних українців рідною мовою, особливо в умовах конфлікту чи війни є необхідним правом. Історія нашої країни та світу свідчить про те, що війни ставлять перед суспільством виклики, вимагаючи від людей вибору та прийняття найскладніших рішень. Однак, важливо залишати недоторканими ті цінності, які складають основу гідності та людського існування. Серед цих цінностей - право на вибір мови

спілкування. Російськомовні українці, як громадяни нашої країни, мають право вільно вибирати рідну мову для спілкування. Це право є не тільки актом особистої свободи, але й визначається особливістю культурного багатства нашого суспільства. Мова - це не тільки засіб комунікації, але і ключовий елемент культури. Кожна мова несе в собі унікальність, традиції та спосіб вираження ідентичності. Забороняти чи ганьбити людей за їхній вибір мови означає атакувати їхню культуру, і це порушує принципи рівності та прав людини. Навіть у періоди війни, коли напруженість та виклики для кожного із нас стають найвищими, важливо пам'ятати про збереження культурного різноманіття та визнавати право на вільний вибір мови. Мова - це не тільки національний атрибут, але й основний елемент ідентичності кожної окремої людини.

Список використаних джерел:

1. Задорожній О. В. . Загальна декларація прав людини // Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т. /Редкол.:Л. В. Губерський (голова) та ін. — К: Знання України, 2004
2. Закон України «Про національні меншини (спільноти) України», {Із змінами, внесеними згідно із Законом № 3389-ІХ від 21.09.2023 }
3. Конституція України, Розділ І стаття 10.
4. Закон України «Про освіту», (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380)
5. Скринька Д. В.. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 // Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т./Редкол.:Л. В. Губерський (голова) та ін. — К.:Знання України, 2004
6. Євтух В. . Рамкова конвенція про захист прав національних меншин // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. – К.: Парламентське видавництво, 2011